

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՎԱՆԱԶՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաստատված է ամբիոնի նիստում

Քիմիայի և կենսաբանության
ամբիոնի անվանումը

Ամբիոնի վարիչ Ղազարյան Արմինե Հրաչիկի /Ս.Ա.Հ./

Արձանագրություն № 10

«20» Դեկտեմբեր 2023թ.

ՔԿ/բ-184- Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության առաջին բուժօգնություն

Դասիչ, դասընթացի անվանում

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԵԹՈՂԱԿԱՆ ՓԱԹԵԹ

Մասնագիտություն՝

Բոլոր մասնագիտությունների համար

/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/

Կրթական ծրագիր՝

Բոլոր կրթական ծրագրերի համար

Որակավորման աստիճան՝

Բակալավր

/բակալավր, մագիստրատուրա/

Ամբիոն՝

Քիմիայի և կենսաբանության

/ամբիոնի լրիվ անվանումը/

Ուսուցման ձևը՝

Հեռակա

/տոկա, հեռակա/

Կուրս/կիսամյակ

3-րդ, 4 – րդ կուրսեր, հեռակա առաջին կիսամյակ

Դասախոս(ներ)՝

Զավարյան Հասմիկ

/անուն, ազգանուն/

Էլ. հասցե/ներ asmikzavaryan@gmail.com

Վանաձոր- 2023թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Դասընթացի դերը և տեղը կրթական ծրագրում 3

2. Դասընթացի նպատակը և խնդիրները..... 3

3. Դասընթացին մասնակցելու նախնական մուտքային գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները /դասընթացները/ 3

4. Դասընթացը ձևավորում է հետևյալ կրթական վերջնարդյունք(ներ)ը և /կամ կոմպետենցիաները 4

5. Դասընթացի դերը կրթական ծրագրի շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման հարցում ըստ աշխատաշուկայի պահանջների..... 6

6. Դասընթացի ծավալը, ուսումնական աշխատանքի տեսակները, արդյունքների ամփոփման ձևերը 6

7. Ուսումնական աշխատանքների տեսակները 6

8. Դասավանդման մեթոդներ 8

9. Ուսումնառության մեթոդներ 8

10. Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը, ուսումնական աշխատանքի ծավալը՝ ըստ բաժինների և թեմաների..... 10

11. Ուսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ..... 11

12. Դասընթացի ուսումնամեթոդական քարտ..... 11

 12.1. Դասախոսությունների ուսումնամեթոդական քարտ..... 11

 12.2. Գործնական աշխատանքների /սեմինար պարապմունքների ուսումնամեթոդական քարտ 13

 12.3. Ինքնուրույն աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ 15

13. Դասընթացի նյութատեխնիկական միջոցների ապահովում 18

14. Գնահատում 19

 14.1. Գիտելիքների ստուգման և գնահատման բաղադրիչներ 19

 14.2. Ուսանողների գիտելիքների ստուգում..... 19

 14.3. Հարցաշար 20

 14.4. Գնահատման չափանիշներ..... 21

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳՐԻՉ 22

ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ

1. Դասընթացի դերը և տեղը կրթական ծրագրում .

.<Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն> առարկայի ուսումնամեթոդական փաթեթը կազմված է բակալավրի հիմնական կրթական ծրագրով Կենսաբանություն մասնագիտության կրթական չափորոշիչների հենքով կազմված ուսումնական պլանի պահանջների, առարկայի բաղադրիչների հիման վրա և նպատակաուղղված է բակալավրական կրթության կազմակերպման, դասավանդման որակի բարձրացմանը: Առարկայական փաթեթը կարգավորում է «Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն» առարկայի ուսումնամեթոդական նյութերով ապահովման, պարբերաբար թարմացման, գիտաձյուղի նոր մոտեցումների ոգուն համապատասխանեցման գործընթացը, նպաստում է գործնական կարողությունների և հմտությունների ձևավորմանը:

2. Դասընթացի նպատակը և խնդիրները.

2.1. Դասընթացի նպատակն է.

- Անհրաժեշտ հմտություններ և կարողությունների տիրապետում հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության, ախտորոշման, առաջին բուժօգնություն ցույց տալու նպատակով
- Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) վիճակի գնահատում և վերահսկում
- Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) խնամքի կանոնների յուրացում

2.2. Դասընթացի խնդիրներն են.

Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկան ճանաչողական գիտություն է: Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկայի առանձնահատկությունը այն է, որ ավելի շուտ է առնչվում հասարակության ամեն մի անդամի առողջական և կենսական շահերի հետ: Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկան ուսումնասիրում է գլխի, կրծքավանդակի, որովայնի, ողնաշարի, կոնքի, բազուկի, նախաբազուկի, ձեռնաթաթի, ազդրի, սրունքի, ոտնաթաթի վնասվածքների առաջացման պատճառները, զարգացման մեխանիզմները, փուլայնությունը, ախտանշանները, ախտորոշումը, առաջին բուժօգնությունը: Առողջությունը պայմանավորող բաղադրիչները 0-18 տարեկանների և 18 տարեկանից բարձր տարիք ունեցողներից համար:

3. Դասընթացին մասնակցելու նախնական մուտքային գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները /դասընթացները/

Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն դասընթացը կամընտրական դասընթաց է: Նախատեսված է կենսաբանություն մասնագիտության բակալավրի կրթական ծրագրով հինգերորդ կիսամյակում: Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն դասընթացը հնարավորություն է տալիս ուսանողների մոտ ձևավորել գործնական կարողություններ և հմտություններ հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության, ախտորոշման, առաջին բուժօգնության կազմակերպման, հիվանդագին վիճակների դեպքում հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) վիճակը վերահսկելու, բուժումը կազմակերպելու և առողջությունը պայմանավորող բաղադրիչները ճիշտ կիրառելու համար:

4. Դասընթացը ձևավորում է հետևյալ կրթական վերջնարդյունք(ներ)ը¹ և /կամ կումպետենցիաները .

Ուսուցանվելուց հետո ուսուցանվողը պետք է գիտենա

Հիվանդությունը (վնասվածքը, թունավորումը):

Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը, ախտորոշումը:

Ուշագնացության պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Արյունահոսությունը, ձևերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Բազուկի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Նախաբազուկի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Ձեռնաթաթի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Ազդրի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Սրունքի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Ոտնաթաթի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Գլխի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Ողնաշարի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Կոնքի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Կրծքավանդակի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Որովայնի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Բազուկ-թիակ-անրակային հոդապոկախտը, պատճառը, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Տարբերամարմնամասանունայնատեսքի վնասվածքը, առաջին բուժօգնությունը:

Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածքը, առաջին բուժօգնությունը:

Թունավորման ուղիները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:

Անոթագարկի հաճախականությունը չափելը:

Շնչառության շարժումների հաճախականությունը չափելը:

Մեխանիկական ճնշումաչափիչով և հնչյունալսիչով արյան ճնշում չափելը:

Մեխանիկական ճնշումաչափիչով արյան ճնշում չափելը:

Գլխի վերքակապումը:

Շնչառության շարժումների հաճախականությունը չափելը:

Կրծքավանդակ վերքակապելը:

Որովայն վերքակապելը:

Արյան տեղային հոսունությունը նվազեցնող միջոց դնելը:

Բազուկի վերքակապումը:

Նախաբազուկի վերքակապումը:

Ձեռնաթաթի վերքակապումը:

Բազուկ-նախաբազուկային հոդի վերքակապումը:

Բազուկ-թիակ-անրակային հոդի վերքակապումը:

Ազդրի վերքակապումը:

Սրունքի վերքակապումը:

Կոնք-ազդրային հոդի վերքակապումը:

Ազդր-սրունքային հոդի վերքակապումը:

Սրունք-ոտնաթաթային հոդի վերքակապումը:

Ոտնաթաթի վերքակապումը:

Արյան տեղային արյունահոսությունը առաջացնող միջոց դնելը:

¹ <http://www.vsu.am/karg/ararkayakan-nkaragir-17.pdf>

Դեղանյութի գետեղումը ներարկիչի մեջ:
Դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը:
Դեղանյութի ներմկանային ներարկումը:
Դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:
Մարմնի ջերմաստիճան չափելը:

Առարկայի ուսուցման արդյունքում ուսանողը պետք է կարողանա

Ձեռք բերված տեսական և գործնական գիտելիքների կիրառում:

- անոթազարկի հաճախականությունը չափել
- մեխանիկական ճնշումաչափիչով և հնչյունալսիչով արյան ճնշումը չափել
- մեխանիկական ճնշումաչափիչով և առանց հնչյունալսիչի արյան ճնշումը չափել
- գլխի վնասվածք վերքակապել
- շնչառության շարժումների հաճախականություն չափել
- կրծքավանդակի վնասվածք վերքակապել
- որովայնի վնասվածք վերքակապել
- արյան տեղային հոսունությունը նվազեցնող միջոց դնել
- բազուկի վնասվածք վերքակապել
- նախաբազուկի վնասվածք վերքակապել
- ձեռնաթաթի վնասվածք վերքակապել
- բազուկ-նախաբազուկային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել
- բազուկ-թիակ-անրակային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել
- ազդրի վնասվածք վերքակապել
- սրունքի վնասվածք վերքակապել
- ազդր-սրունքային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել
- ոտնաթաթի վնասվածք վերքակապել
- կոնք-ազդրային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել
- արյան տեղային արյունահորդություն առաջացնող միջոց դնել
- արհեստական շնչառություն և սրտի անուղղակի սեղմում կատարել
- դեղանոթից դեղանյութ զեղտեղել ներարկիչի մեջ
- մարմին ենթամաշկային ներարկել դեղանյութ
- մարմին ներմկանային ներարկել դեղանյութ
- մարմին ներանոթային ներարկել դեղանյութ
- մարմնի ջերմաստիճան չափել:

Առարկայի ուսուցման արդյունքում ուսանողը պետք է տիրապետի

- Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության մեթոդներին և առաջին բուժօգնություն ցուցաբերելուն

- անձնական հիգիենայի կանոններին
- հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) խնամքի կազմակերպմանը
- առողջությունը պայմանավորող բաղադրիչների ճիշտ կիրառումը

Դասընթացի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողը ձեռք կբերի հետևյալ կոմպետենցիաները.

ա) Գործիքային կոմպետենցիաներ (այսուհետև՝ ԳԿ)

- վերլուծության և համադրության կարողություն (ԳԿ-1),
 - կազմակերպչական կարողություն (պլանավորում, կազմակերպում, ղեկավարում, վերահսկում)(ԳԿ-2),
 - որոշումներ կայացնելու կարողություն (ԳԿ-3),
 - սկզբունքայնության պահպանման կարողություն (ԳԿ-4):
- բ). Միջանձնային կոմպետենցիաներ (ՄՋԿ)**
- քննադատության և ինքնաքննադատության կարողություն (ՄՋԿ-1),

- միջանձնային գործնական հմտություններ (*ՄՁԿ - 2*),
գ) Համակարգային կոմպետենցիաներ (ՀԳԿ)
 - գիտելիքները գործնականում կիրառելու կարողություն (*ՀԳԿ - 1*),
 - նոր իրավիճակներին հարմարվելու և արագ կողմնորոշվելու կարողություն (*ՀԳԿ - 2*),
 - ինքնուրույն աշխատելու կարողություն (*ՀԳԿ - 3*):
- տիրապետի առաջին մինչքժշկական օգնության հիմնական հասկացություններին, ախտաբանական երևույթներին

5. Դասընթացի դերը կրթական ծրագրի շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման հարցում ըստ աշխատաշուկայի պահանջների.

«Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության առաջին բուժօգնություն» դասընթացից ձեռք բերված գիտելիքներն և հմտությունները շրջանավարտը կարող է կիրառել առաջին բուժօգնությունն ցույց տալով տարբեր արտակարգ իրավիճակներում :

6. Դասընթացի ծավալը, ուսումնական աշխատանքի տեսակները, արդյունքների ամփոփման ձևերը

Չափանիշ	Առկա ուսուցման համակարգ	Հեռակա ուսուցման համակարգ
Դասընթացի ընդհանուր աշխատատարությունը (կրեդիտ /ընդհանուր ժամաքանակ)	կրեդիտ/ժամ	2 կրեդիտ/60 ժամ

Աշխատանքի տեսակը	Ժամաքանակ	Ժամաքանակ
Դասախոսություն		4
Գործնական աշխատանք		4
Սեմինար պարապմունք		
Լաբորատոր աշխատանք		
Ինքնուրույն աշխատանք		52
Ընդամենը		60
Ստուգման ձևը (ստուգարք/ ընթացիկ քննություն/ հանրագումարային քննություն)		ստուգարք

7. Ուսումնական աշխատանքների տեսակները .

- Դասախոսությունը** դասախոսի կողմից դասընթացի ծրագրի շրջանակներում գիտական-տեղեկատվական թեմայի վերաբերյալ տրամաբանորեն կառուցված, հետևողական ու պարզ խոսքի շարադրանքն է, որի նպատակն է ուսանողին տալ համապարփակ գիտելիքներ: Դասախոսը վերլուծում, մեկնաբանում է թեմայի առավել կարևոր, դժվար ընկալելի, հանգուցային հարցերը: Դասախոսությունը ուսանողի առջև ուրվագծվող գիտական մի ճանապարհ է, որը նա կարող է միայն անցնել գիտական գրականության ընթերցանության, ուսումնական բնույթի այլ պարապմունքների և ինքնուրույն կատարած աշխատանքների շնորհիվ: Դասախոսը պետք է խթանի ուսանողի ակտիվ իմացաբանական գործունեությունը, նպաստի նրանց

ստեղծագործական մտածողության ձևավորմանը: Ուսանողը նույնպես պետք է լինի դասախոսության ակտիվ մասնակից: Ուսանողը դասախոսությանը ներկայանալուց առաջ պետք է ծանոթացած լինի տվյալ դասին ներկայացվող թեմային, որպեսզի կարողանա մասնակցել ուսումնական գործընթացին:

□ **Գործնական աշխատանքների** ժամանակ ուսանողը կատարում է լսարանային աշխատանք՝ դասախոսի անմիջական ղեկավարման ներքո: Գործնական պարապմունքները անցկացվում են գործնական խնդիրների լուծման, առաջադրանքների իրականացման, թեստերի, իրավիճակային վերլուծությունների, գործարար խաղերի, խմբային աշխատանքների, տնային առաջադրանքների, ուղեղային գրոհների, ինտերակտիվ ուսուցման միջոցով՝ տեսական գիտելիքները կիրառելու, գործնական ունակությունների և հմտությունների ձեռքբերման և ամրապնդման նպատակով: Դասախոսն առաջադրում է գործնական պարապմունքների թեման, նպատակը, խնդիրները, այն հարցերը, որոնք պետք է լուծել գործնական պարապմունքի ընթացքում, գործնական պարապմունքի անցկացման մեթոդները և պատասխանում է ուսանողների տված հարցերին:

□ **Ինքնուրույն աշխատանքը** ուսանողների ուսումնական, գիտահետազոտական աշխատանքն է, որն իրականացվում է դասախոսի առաջադրանքով և մեթոդական ղեկավարությամբ, բայց առանց նրա անմիջական ղեկավարության:

Ինքնուրույն աշխատանքի տեսակներն են՝

- **Ռեֆերատ** – ուսանողների ինքնուրույն գրավոր, որտեղ ուսանողը շարադրում է որևէ հարցի կամ թեմայի էությունը՝ հենվելով գրական աղբյուրների վրա (դասագրքեր, ձեռնարկներ և այլն):
- **Գործարար խաղեր** – պայմանական իրավիճակներում սոցիալ-տնտեսական համակարգերի և մարդկանց մասնագիտական գործունեության կառավարման գործընթացների նմանակեղծային մոդելավորում՝ առաջացող հիմնախնդիրների ուսումնասիրման և լուծման նպատակով:
- **Էսսե** – արձակ ստեղծագործություն՝ քննադատության և լրագրության ժանրի որևէ խնդրի ազատ վերլուծություն:
- **Կլոր սեղան** – ինքնուրույն աշխատանքի ձևին բնորոշ է թեմատիկ բանավեճի համադրումը խմբային աշխատանքի հետ:
- **Կունկրետ իրավիճակների վերլուծություն** – ուսանողների ակտիվ գործունեության կազմակերպման ամենաարդյունավետ և տարածված ձևերից մեկն է, որը զարգացնում է մասնագիտական և կեցությանը վերաբերող տարբեր հարցերի վերլուծության կարողությունը:
- **Նախագծերի մեթոդ** – ուսումնաճանաչողական, ստեղծագործական կամ խաղային համատեղ գործունեության տեսակ է, սովորող-գործընկերների միջև, որոնք ունեն ընդհանուր նպատակ և համաձայնեցված միջոցներ՝ ուղղված որևէ խնդրի լուծման կամ որոշակի արդյունքի ձևակերպման:
- **Հարցի նախապատրաստման մոդել** – կամավորության սկզբունքով ընտրված ուսանողն իր նախընտրած հակիրճ ձևով նախապատրաստում է տվյալ առարկայից քննության կամ ստուգարքի հարցերի իր պատասխանների փաթեթը: Քննությունից (ստուգարքից) 1 շաբաթ առաջ նա հանձնում է փաթեթը դասախոսին, որը ստուգում է այդ նյութերը և որոշում դրանց համապատասխանությունը տվյալ առարկայի բովանդակությանը:
- **Ինքնուրույն աշխատանք համացանցում** – նոր տեղեկատվական տեխնոլոգիաները կարող են օգտագործվել հետևյալ նպատակներով՝ համացանցում անհրաժեշտ տեղեկատվության որոնման համար, երկխոսություն համացանցում, թեմատիկ ցանցային էջերի օգտագործում:
- **Աշխատանքային տեսք** – նախատեսված է ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքների համար և թույլ է տալիս գնահատել ուսումնական նյութի յուրացման աստիճանն ուսանողների կողմից:

- **Զեկույց** – որևէ գիտական կամ հետազոտական թեմայի շուրջ կատարած եզրակացությունների, ստացած արդյունքների ներկայացում ուսանողի կողմից:
- **Հարցազրույց** – վերահսկողության միջոց, որը կազմակերպվում է որպես հատուկ զրույց դասավանդողի և ուսանողների միջև՝ կապված այնպիսի թեմայի հետ ինչպիսին կարգապահությունն է, և նախատեսված է հստակեցնել ուսանողների գիտելիքների շրջանակը կոնկրետ թեմայի, հարցի վերաբերյալ:

8. Դասավանդման մեթոդներն են՝ հիմնահարցային դասախոսություն, դասախոսություն-երկխոսություն, դասախոսություն-քննարկում, *թեմատիկ սեմինար*, սեմինար-բանավեճ, գործնական աշխատանք՝ անհատական աշխատանք, գործնական աշխատանք՝ խմբային աշխատանք, ուսուցում գործողությամբ (action learning), իրավիճակային խնդիրների վերլուծություն, գործարար խաղեր:

9. Ուսումնառության մեթոդներն են՝ մտքերի քարտեզագրում, թիմային քննարկում, իրադրությունների վերլուծություն, ալգորիթմների և հրահանգների կազմում, աղյուսակների և դասակարգման համեմատման և համակարգման սխեմաների կազմում, փորձի/հետազոտության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության ներկայացում:

10. Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը, ուսումնական աշխատանքի ծավալը՝ ըստ բաժինների և թեմաների.

h/h	Թեմա (բաժին)	Ուսումնական աշխատանքի ժամաքանակն ըստ տեսակների		
		Դասախոսություն	Գործնական աշխատանք	Ինքնուրույն աշխատանք
1.	Ներածություն: Մարմնամասերի կառուցվածքը: Հասկացություն հիվանդության մասին (վնասվածքի, թունավորման): Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության մեթոդները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) խնամքը և դեղորայքային օգնության հիմունքները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիգիենան և պահպանման կանոնները, ստամոքսի լվացում, հոգնաների տեսակները և դրան տեխնիկան (մաքրող, սնուցող, դեղորայքային, սիֆոնային): Հասկացություն բուժական սնունդի և դիետիկ սեղանների մասին: Հասկացություն բնական, խառը և արհեստական սնուցման մասին: Դեղանյութեր, դեղանյութերի ներմուծման ուղիները, օրգանիզմի վրա դեղանյութերի ազդեցությունը, դեղանյութի կողմնակի ազդեցությունը: Անոթազարկ, արյան ճնշում:	1	2	20
2.	Հիվանդություններ (վնասվածքներ և թունավորումներ): Հիվանդության (վնասվածքի, թունավորման) պատճառ (էթիոլոգիա), զարգացման մեխանիզմ, ախտանիշ (սիմպտոմ), սինդրոմ: Վնասվածքների անվանախմբավորումները: Վերին վերջույթի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Բազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Դեղանյութի ներմուծման ուղիները:	1		20
3.	Ստորին վերջույթի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Ազդրի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիգիենան:	1	2	6
4.	Կրծքավանդակի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Կրծքավանդակի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Որովայնի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Արյան տեղային արյունահոսությունը նվազեցնող միջոց դնելը:	1		6
ԸՆԴԱՄԵՆԸ		4	4	52

11. Ուսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ

h/h	Անվանումը/հեղինակ	Հրատարակության տարի
Պարտադիր գրականություն (ՊԳ)		
1.	Популярная медицинская энциклопедия	1989
2.	Վիրաբուժություն և հիվանդների խնամքը	2001
3	"Ներքին հիվանդություններ "	1989
4	Առողջագիտություն	2000
5	Կենսագործունեության անվտանգություն	2008
6	Справочник практического врача	2005
7	Մեթոդական ցուցումներ բժշկագիտության հիմունքներ և առողջության պահպանում ու արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկաների գործնական պարապմունքների վերաբերյալ	2000
Լրացուցիչ գրականություն(ԼԳ)		
1.	Առաջին օգնության հիմունքներ	1999
2.	"Մեթոդական ցուցումներ բժշկագիտության հիմունքներ առարկայից "	2000
3	Ֆարմակոլոգիա	1998
4	Առաջին օգնություն / հանրամատչելի ձեռնար/	2012
	Համացանց	

12. Դասընթացի ուսումնամեթոդական քարտ

12.1. Դասախոսությունների ուսումնամեթոդական քարտ

h/h	Թեմա	Ուսումնասիրվող հարցեր	Ժամաքանակ	Գրականություն
1.	Ներածություն: Մարմնամասերի կառուցվածքը: Հասկացություն հիվանդության մասին (վնասվածքի, թունավորման): Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության մեթոդները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) խնամքը և դեղորայքային օգնության հիմունքները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիգիենան և պահպանման կանոնները, ստամոքսի լվացում, հոգնաների տեսակները և դրան տեխնիկան (մաքրող, սնուցող, դեղորայքային,	Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում), հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Անոթազարկի հաճախականության չափումը: Արյան ճնշման չափումը:	1	

	սիֆոնային): Հասկացություն բուժական սնունդի և դիետիկ սեղանների մասին: Հասկացություն բնական, խառը և արհեստական սնուցման մասին: Դեղանյութեր, դեղանյութերի ներմուծման ուղիները, օրգանիզմի վրա դեղանյութերի ազդեցությունը, դեղանյութի կողմնակի ազդեցությունը: Անոթագարկ, արյան ճնշում:			
2.	Հիվանդություններ (վնասվածքներ և թունավորումներ): Հիվանդության (վնասվածքի, թունավորման) պատճառ (էթիոլոգիա), զարգացման մեխանիզմ, ախտանիշ (սիմպտոմ), սինդրոմ: Վնասվածքների անվանախմբավորումները: Վերին վերջույթի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Բազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Դեղանյութի ներմուծման ուղիները:	Բազուկի, նախաբազուկի, ձեռնաթաթի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Դեղանյութի զետեղումը դեղանոթից ներարկիչի մեջ, դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը, դեղանյութի ներմկանային ներարկումը, դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:	1	
3.	Ստորին վերջույթի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Ազդրի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիիենան:	Ազդրի, սրունքի, ոտնաթաթի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	1	
4.	Կրծքավանդակի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Կրծքավանդակի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Որովայնի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Արյան տեղային արյունահոսությունը նվազեցնող միջոց դնելը:	Կրծքավանդակի, որովայնի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	1	
5.	Ողնաշարի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Ողնաշարի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Կոնքի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Կոնքի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հոգնա:	Ողնաշարի և կոնքի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	
6.	Գլխի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Գլխի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Բուժական սնունդ և դիետիկ սեղաններ:	Գլխի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	
7.	Թունավորումներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Թունավորում առաջացնող նյութի մարմին թափանցելու ուղիները, ախտանշանները, ախտորոշումը, առաջին բուժօգնությունը: Բնական, խառը և	Թունավորում, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հոգնաների տեսակները և դրման տեխնիկան: Բնական, խառը և արհեստական	2	

արհեստական սնուցում:	սնուցում:		
----------------------	-----------	--	--

12.2. Գործնական աշխատանքների /սեմինար պարապմունքների ուսումնասիրողական քարտ

h/h	Թեմա	Ուսումնասիրվող հարցեր	Ժամաքանակ	Ստուգման ձևը	Գրականություն
1.	<p>Ներածություն: Մարմնամասերի կառուցվածքը: Հասկացություն հիվանդության մասին (վնասվածքի, թունավորման): Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության մեթոդները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) ինամքը և դեղորայքային օգնության հիմունքները: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիգիենան և պահպանման կանոնները, ստամոքսի լվացում, հոգնաների տեսակները և դրման տեխնիկան (մաքրող, սնուցող, դեղորայքային, սիֆոնային): Հասկացություն բուժական սնունդի և դիետիկ սեղանների մասին: Հասկացություն բնական, խառը և արհեստական սնուցման մասին: Դեղանյութեր, դեղանյութերի ներմուծման ուղիները, օրգանիզմի վրա դեղանյութերի ազդեցությունը, դեղանյութի կողմնակի ազդեցությունը: Անոթազարկ, արյան ճնշում:</p>	<p>Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում), հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Անոթազարկի հաճախականության չափումը: Արյան ճնշման չափումը: Արյունահոսություն, ձևերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը, դադարեցման ժամանակավոր եղանակները: Բուժական սնունդ և դիետիկ սեղաններ:</p>	2	գնահատվում է գործնական աշխատանքի կատարման կարողություններն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ՊԳ 1-7 ԼԳ 1-4
2.	<p>Հիվանդություններ (վնասվածքներ և թունավորումներ): Հիվանդության (վնասվածքի, թունավորման) պատճառ (էթիոլոգիա), զարգացման մեխանիզմ, ախտանիշ (սիմպտոմ), սինդրոմ: Վնասվածքների անվանախմբավորումները: Վերին վերջույթի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Բազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Դեղանյութի ներմուծման ուղիները:</p>	<p>Բազուկի, նախաբազուկի, ձեռնաթաթի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Դեղանյութի զետեղումը դեղանյութից ներարկիչի մեջ, դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը, դեղանյութի ներմկանային ներարկումը, դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:</p>	2	գնահատվում է գործնական աշխատանքի կատարման կարողություններն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ՊԳ 1-7

3.	Մտորին վերջույթի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Ազդրի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) անհատական հիիենան:	Ազդրի, սրունքի, ոտնաթաթի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	գնահատվում է գործնա- կան աշխատանքի կա- տարման կարողություն- ներն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ԼԳ 1-4
4.	Կրծքավանդակի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Կրծքավանդակի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Որովայնի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Արյան տեղային արյունահոսությունը նվազեցնող միջոց դնելը:	Կրծքավանդակի, որովայնի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	գնահատվում է գործնա- կան աշխատանքի կա- տարման կարողություն- ներն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ՊԳ 1-7
5.	Ողնաշարի վնասվածքներ Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Ողնաշարի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Կոնքի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Կոնքի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հոգնա:	Գլխի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	գնահատվում է գործնա- կան աշխատանքի կա- տարման կարողություն- ներն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ԼԳ 1-4
6.	Գլխի վնասվածքներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Գլխի վնասվածք, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Բուժական սնունդ և դիետիկ սեղաններ:	Ողնաշարի և կոնքի վնասվածքներ, տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:	2	գնահատվում է գործնա- կան աշխատանքի կա- տարման կարողություն- ներն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը	ՊԳ 1-7
7.	Թունավորումներ: Հիմնական ախտանշանները (սիմպտոմները), հետազոտության մեթոդները: Թունավորում առաջացնող նյութի մարմին	Թունավորում, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Հոգնաների տեսակները և դրման տեխնիկան: Բնական, խառը և արհեստական սնուցում:	2	գնահատվում է գործնա- կան աշխատանքի կա- տարման կարողություն-	ԼԳ 1-4

<p>Թափանցելու ուղիները, ախտանշանները, ախտորոշումը, առաջին բուժօգնությունը: Բնական, խառը և արհեստական սնուցում:</p>		<p>ներն ու հմտությունները, աշխատանքի հիմնավոր բանավոր և գրավոր վերլուծությունը</p>	
--	--	--	--

12.3. Ինքնուրույն աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ

h/h	Ինքնուրույն աշխատանքի թեմաները	Ուսումնասիրվող հարցեր	Աշխատանքի տեսակը	Ներկայացման ժամկետները	Ստուգման ձևը	Գրականություն
1.	<p>Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկայի նպատակը, խնդիրները, առանձնահատկությունները և հետազոտության մեթոդները: Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում): Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Արյունահոսություն, առաջին բուժօգնությունը: Ուշագնացություն, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնություն:</p>	<p>Դասախոսության նյութի ընթերցում (նկարների և տեսաֆիլմերի ցուցադրում) ցուցադրում ինտերակտիվ գրատախտակի վրա:</p>	<p>Զեկույց, թեմայի վերլուծություն</p>	<p>Կիսամյակի ընթացքում</p>	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ճեպահարցում:</p>	<p>Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից</p>
2.	<p>Բազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հոդապոկում (հոդապոկախտ)</p>	<p>Դասախոսության նյութի ընթերցում (նկարների և տեսաֆիլմերի ցուցադրում) ցուցադրում ինտերակտիվ գրատախտակի վրա:</p>	<p>Զեկույց, թեմայի վերլուծություն</p>	<p>Կիսամյակի ընթացքում</p>	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ճեպահարցում:</p>	<p>Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից</p>
3.	<p>Ազդրի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:</p>	<p>Դասախոսության նյութի ընթերցում (նկարների և տեսաֆիլմերի ցուցադրում) ցուցադրում ինտերակտիվ գրատախտակի վրա:</p>	<p>Զեկույց, թեմայի վերլուծություն</p>	<p>Կիսամյակի ընթացքում</p>	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ճեպահարցում:</p>	<p>Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից</p>

4.	Գլխի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կրծքավանդակի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:	Դասախոսության նյութի ընթերցում (նկարների և տեսաֆիլմերի ցուցադրում) ցուցադրում ինտերակտիվ գրատախտակի վրա:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
5.	Ողնաշարի վնասվածք առաջին բուժօգնությունը, կոնքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Տարբերամարմնամասանույնատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:	Դասախոսության նյութի ընթերցում (նկարների և տեսաֆիլմերի ցուցադրում) ցուցադրում ինտերակտիվ գրատախտակի վրա:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
6.	Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկայի նպատակը, խնդիրները, առանձնահատկությունները և հետազոտության մեթոդները: Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում): Ուշագնացություն, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: Անոթազարկի հաճախականության չափումը: Արյան ճնշման չափումը:	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
7.	Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Արյունահոսություն, առաջին բուժօգնությունը: Արյան տեղային արյունահոսում: Դեղանյութի զետեղումը դեղանոթից ներարկիչի մեջ: Դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը: Դեղանյութի ներկանային ներարկումը: Դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից

8.	<p>Բազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հոդապնկում (հոդապնկախտ): Բազուկի վերքակապումը: Նախաբազուկի վերքակապումը: Ձեռնաթաթի վերքակապումը:</p>	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:</p>	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
9.	<p>Ազդրի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ազդրի վերքակապումը: Սրունքի վերքակապումը: Ոտնաթաթի վերքակապումը:</p>	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:</p>	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
10.	<p>Գլխի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կրծքավանդակի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Գլխի վերքակապումը: Կրծքավանդակի վերքակապումը: Որովայնի վերքակապումը:</p>	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:</p>	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից
11.	<p>Ողնաշարի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կոնքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Թունավորում, առաջին բուժօգնությունը: Հոգնաների դրման տեխնիկան:</p>	Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:	Զեկույց, թեմայի վերլուծություն	Կիսամյակի ընթացքում	<p><u>Ընթացքի գնահատում</u> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:</p>	Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից

12.	<p>Տարբերամարմնամասանույնատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հոդի վերքակապումը, բազուկ-նախաբազուկային հոդի վերքակապումը, նախաբազուկ-ձեռնաթաթային հոդի վերքակապումը: Կոնք-ազդրային հոդի վերքակապումը, ազդր-սրունքային հոդի վերքակապումը, սրունք-ոտնաթաթային հոդի վերքակապումը, մարմնի ջերմաստիճանի չափում: Բնական, խառը և արհեստական սնուցում:</p>	<p>Դասախոսության և այլ թեմաների վերլուծություն:</p>	<p>Զեկույց, թեմայի վերլուծություն</p>	<p>Կիսամյակի ընթացքում</p>	<p><i>Ընթացքի գնահատում</i> Առցանց առաջադրանքներ: Հարգախույզ, ձեպահարցում:</p>	<p>Նշված բոլոր գրական աղբյուրներից</p>
-----	--	---	---------------------------------------	----------------------------	--	--

13. Դասընթացի նյութատեխնիկական միջոցների ապահովում

Ռեսուրսի անվանումը	Ռեսուրսի անվանումը, քանակը, նկարագրությունը (անհրաժեշտության դեպքում)
Լսարան (հատուկ կահավորմամբ)	Հատուկ կահավորված լսարան
Մարքեր, սարքավորումներ	Մուլյաժներ, բժշկական գործիքներ
Համակարգչային ծրագրեր	Տեսանյութեր

14. Գնահատում

Համալսարանում գործում է բակալավրիատի, մագիստրատուրայի և ասպիրանտուրայի ուսանողների գիտելիքների պարբերական ստուգման և գնահատման բազմագործոնային համակարգ, որի կիրառման հիմնական նպատակներն են՝

- կազմակերպել ուսումնառության համաչափ աշխատանքային գործընթաց, ապահովել գիտելիքների համակողմանի ստուգում, խթանել ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը,
- իրականացնել ինքնուրույն առաջադրանքների, ընթացիկ ստուգումների (ստուգարքներ և քննություններ), ուսումնական գործընթացի այլ բաղադրիչների հաշվառում հետադարձ կապի արդյունավետ մեխանիզմների ներմուծման միջոցով՝ ի նպաստ ուսումնառության գործընթացի բարելավման:

Համալսարանում գնահատման գործընթացը կանոնակարգվում է համաձայն գործող կարգի²:

14.1. Գիտելիքների ստուգման և գնահատման բաղադրիչներն են՝

- ուսումնական գործընթացին ուսանողի մասնակցության աստիճանի գնահատում դասերին հաճախումների հաշվառման միջոցով՝ առավելագույնը 20 միավոր,
- գործնական (սեմինար) և լաբորատոր աշխատանքների ընթացքում նրա ակտիվության և հմտությունների հաշվառում և գնահատում ընթացիկ ստուգումների միջոցով՝ առավելագույնը գումարային 20 միավոր,
- ինքնուրույն աշխատանքների (անհատական առաջադրանքներ) հաշվառում և գնահատում առավելագույնը գումարային 20 միավոր,
- դասընթացի ենթաբաժինների և ծրագրով նախատեսված այլ առաջադրանքների կատարման և յուրացման ընթացիկ ստուգում և գնահատում կիսամյակի ընթացքում (ընթացիկ քննություններ կամ ստուգարքներ)՝ առավելագույնը գումարային 40 միավոր,
- ստուգման արդյունքների ամփոփում գնահատման նշված բաղադրիչների արդյունքների հիման վրա և դասընթացի արդյունարար գնահատականի ձևավորում՝ առավելագույնը գումարային 100 միավոր:

14.2. Ուսանողների գիտելիքների ստուգում.

Դասընթացն ամփոփվում է ստուգարքով:

Ստուգարքով ամփոփվող դասընթացն ավարտվում է կիսամյակի ընթացքում ուսումնական նյութի յուրացման աստիճանը որոշող 2 ընթացիկ ստուգումների և

²«Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարան» հիմնադրամի ուսանողների գիտելիքների ստուգման, գնահատման և հաշվառման կանոնակարգ» (ընդունված ՎՊՀ-ի գիտական խորհրդի կողմից 30.06.2022թ.),

մյուս բաղադրիչների գնահատումների արդյունքներով:³

14.3. Հարցաշար (ըստ ծրագրի)

1. Վնասվածք՝ պատճառները, տեսքերը, վտանգավորության աստիճանները:
2. Թունավորում՝ ուղիները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
3. Հիվանդի (վնասվածքով թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը:
4. Ուշագնացություն, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
5. Արյունահոսություն, առաջին բուժօգնությունը:
6. Բազուկի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
7. Նախաբազուկի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
8. Ձեռնաթաթի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
9. Բազուկ-թիակ-անրակային հոդապոկախտ, առաջին բուժօգնությունը:
10. Ազդրի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
11. Սրունքի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
12. Ոտնաթաթի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
13. Գլխի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
14. Ողնաշարի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
15. Կոնքի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
16. Կրծքավանդակի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
17. Որովայնի վնասվածք՝ տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:
18. Տարբերամարմնամասանոյնատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:
19. Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:
20. Անոթագարկի հաճախականության չափումը:
21. Արյան ճնշման չափումը:
22. Շնչառության շարժումների հաճախականության չափումը:
23. Դեղանյութի զետեղումը դեղանոթից ներարկիչի մեջ:
24. Դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը:
25. Դեղանյութի ներմկանային ներարկումը:
26. Դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:
27. Մարմնի ջերմաստիճանի չափումը:
28. Արյան տեղային արյունահորդում:
29. Բազուկի վերքակապումը:
30. Նախաբազուկի վերքակապումը:
31. Ձեռնաթաթի վերքակապումը:
32. Բազուկ-թիակ-անրակային հոդի վերքակապումը:
33. Բազուկ-նախաբազուկային հոդի վերքակապումը:
34. Նախաբազուկ-ձեռնաթաթային հոդի վերքակապումը:
35. Գլխի վերքակապումը:
36. Կրծքավանդակի վերքակապումը:

³ Կիրառվում է կամ առաջին, կամ երկրորդ պարբերությունն ըստ դասընթացի ամփոփման ձևի:

- 37. Որովայնի վերքակապումը:
- 38. Կոնք-ազդրային հոդի վերքակապումը:
- 39. Ազդրի վերքակապումը:
- 40. Ազդր-սրունքային հոդի վերքակապումը:
- 41. Սրունքի վերքակապումը:
- 42. Սրունք-ոտնաթաթային հոդի վերքակապումը:
- 43. Ոտնաթաթի վերքակապումը:
- 44. Ստամոքսի լվացում:
- 45. Հազնաների դրման տեխնիկան:

14.4. Գնահատման չափանիշները.

Գնահատումը կատարվում է ըստ բուհում գործող [«Ուսանողների գիտելիքների ստուգման, գնահատման և հաշվառման կանոնակարգ»](#) (ընդունված ՎՊՀ-ի գիտական խորհրդի կողմից 30.06.2022թ.),

«ՎԱՆԱԶՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳՐԻՉ

Մասնագիտություն՝	<u>Բոլոր մասնագիտությունների համար</u> <small>/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/</small>
Կրթական ծրագիր՝	<u>Բոլոր կրթական ծրագրերի համար</u>
Որակավորման աստիճան՝	<u>Բակալավր</u> <small>/բակալավր, մագիստրատուրա/</small>

Վանաձոր 2023

Հեռակա ուսուցման համակարգ

Դասընթացի թվանիշը, անվանումը	ՔԿ/բ-184.Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն			
Դասընթացին հատկացվող կրեդիտը	2 կրեդիտ			
Ուսումնառության տարի / կիսամյակ	3-րդ կուրս, 4-րդ կուրս 1-ին կիսամյակ			
Ժամերի բաշխումը	Լսարանային	8	Դասախոսություն	4
			Մեմինար	
			Լաբորատոր աշխատանք	
			Գործնական աշխատանք	4
	Ինքնուրույն	52		
Ընդամենը	60			
Ստուգման ձևը	ստուգաք			
Դասընթացի նպատակը	<p>«Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժ. օգնություն » առարկայի հիմնական նպատակն է ուսանողների տալ գիտելիքներ արտակարգ և մարտական իրավիճակներում տուժվածի կամ հիվանդի վիճակի գնահատման, համակարգված և պրակտիկ թերապևտիկ օգնության ձևերի,պաթոլոգիկ պրոցեսների ուսումնասիրության, պրոֆիլակտիկայի և բուժման,մասնագիտական գործունեության ընթացքում զարգացած հիվանդությունների (անբարենպաստ պայմաններ, տարբեր թունավոր գործոնների ազդեցություն և այլն)առաջացման պատճառների, կանխարգելման, բուժօգնության կազմակերպման նորմայից շեղվածքի վիճակների ծագման և զարգացման վերաբերյալ, բժշկական էվակուացիայի, հիվանդների և վիրավորների հետազոտության հաջորդականության, տարահանման տարբեր փուլերի, մարտի դաշտում և տարբեր տիպի զանգվածային բնաջնջման զենքի կիրառման ժամանակաբաժնի մասնագիտական թերապևտիկ օգնության վերաբերյալ:</p> <p>Ծրագրով նախատեսված են դասախոսություններ և գործնական պարապմունքներ լսարաններում և կաբինետներում, իսկ կլինիկային հատկացված ժամերը անց են կացվում հիվանդանոցում և պոլիկլինիկայում:</p>			
Դասընթացի վերջնարդյունքները	<p>Դասընթացը ձևավորում է կրթական ծրագրի հետևյալ վերջնարդյունք(ներ)ը.</p> <p><i>Գիտելիք</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Հիվանդությունը (վնասվածքը, թունավորումը): ☐ Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը, ախտորոշումը: ☐ Արյունահոսությունը, ձևերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: ☐ Բազուկի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: ☐ Նախաբազուկի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը: ☐ Ձեռնաթաթի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, 			

	<p>ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Ազդրի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Մրունքի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Ոտնաթաթի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Գլխի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Ողնաշարի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Կոնքի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Կրծքավանդակի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Որովայնի վնասվածքի տեսքերը, պատճառները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Բազուկ-թիակ-անրակային հոդապոկախտը, պատճառը, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Տարբերամարմնամասանույնատեսքի վնասվածքը, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածքը, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Թունավորման ուղիները, ախտանշանները, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p>☐ Անոթագարկի հաճախականություն չափելը:</p> <p>☐ Մեխանիկական ճնշումաչափիչով և հնչյունալսիչով արյան ճնշում չափելը:</p> <p>☐ Մեխանիկական ճնշումաչափիչով արյան ճնշում չափելը:</p> <p>☐ Գլխի վերքակապումը:</p> <p>☐ Շնչառության շարժումների հաճախականություն չափելը:</p> <p>☐ Կրծքավանդակ վերքակապելը:</p> <p>☐ Որովայն վերքակապելը:</p> <p>☐ Արյան տեղային հոսունությունը նվազեցնող միջոց դնելը:</p> <p>☐ Բազուկի վերքակապումը:</p> <p>☐ Նախաբազուկի վերքակապումը:</p> <p>☐ Ձեռնաթաթի վերքակապումը:</p> <p>☐ Բազուկ-նախաբազուկային հոդի վերքակապումը:</p> <p>☐ Բազուկ-թիակ-անրակային հոդի վերքակապումը:</p> <p>☐ Ազդրի վերքակապումը:</p> <p>☐ Մրունքի վերքակապումը:</p> <p>☐ Կոնք-ազդրային հոդի վերքակապումը:</p> <p>☐ Ազդր-սրունքային հոդի վերքակապումը:</p> <p>☐ Մրունք-ոտնաթաթային հոդի վերքակապումը:</p> <p>☐ Ոտնաթաթի վերքակապումը:</p> <p>☐ Արյան տեղային արյունահորդություն առաջացնող միջոց դնելը:</p> <p>☐ Դեղանյութի զետեղումը ներարկիչի մեջ:</p> <p>☐ Դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը:</p> <p>☐ Դեղանյութի ներմկանային ներարկումը:</p>
--	---

	<p>☐ Դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:</p> <p>Հնտություն</p> <p>☐ Ձեռք բերված տեսական և գործնական գիտելիքների կիրառում:</p> <p>☐ անոթագարկի հաճախականությունը չափել</p> <p>☐ մեխանիկական ճնշումաչափիչով և հնչունալսիչով արյան ճնշումը չափել</p> <p>☐ մեխանիկական ճնշումաչափիչով և առանց հնչունալսիչի արյան ճնշումը չափել</p> <p>☐ գլխի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ շնչառության շարժումների հաճախականություն չափել</p> <p>☐ կրծքավանդակի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ որովայնի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ արյան տեղային հոսունությունը նվազեցնող միջոց դնել</p> <p>☐ արյան տեղային արյունահորդում առաջացնող միջոց դնել</p> <p>☐ բազուկի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ նախաբազուկի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ ձեռնաթաթի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ բազուկ-նախաբազուկային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ բազուկ-թիակ-անրակային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ ազդրի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ սրունքի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ ազդր-սրունքային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ ռտնաթաթի վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ կոնք-ազդրային հոդի (շուրջբոլորի) վնասվածք վերքակապել</p> <p>☐ արյան տեղային արյունահորդություն առաջացնող միջոց դնել</p> <p>☐ արհեստական շնչառություն և սրտի անուղղակի սեղմում կատարել</p> <p>☐ դեղանոթից դեղանյութ զեղտեղել ներարկիչի մեջ</p> <p>☐ մարմին ենթամաշկային ներարկել դեղանյութ</p> <p>☐ մարմին ներմկանային ներարկել դեղանյութ</p> <p>☐ մարմին ներանոթային ներարկել դեղանյութ:</p> <p>Կարողունակություն</p> <p>☐ Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտության մեթոդներին և առաջին բուժօգնություն ցուցաբերելուն</p> <p>☐ անձնական հիգիենայի կանոններին</p> <p>☐ հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) խնամքի կազմակերպմանը</p> <p>☐ առողջությունը պայմանավորող բաղադրիչների ճիշտ կիրառումը</p>
<p>Դասընթացի բովանդակությունը</p>	<p><u>Թեմա 1.</u> Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկայի նպատակը, խնդիրները, առանձնահատկությունները և հետազոտության մեթոդները: Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում): Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Արյունահոսություն, առաջին բուժօգնությունը</p> <p><u>Թեմա 2.</u> Բազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:</p>

	<p>Նախաբազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հողապոկում (հողապոկախտ)</p> <p><u>Թեմա 3.</u> Ազդրի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p><u>Թեմա 4.</u> Գլխի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կրծքավանդակի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p><u>Թեմա 5.</u> Տարբերամարմնամասանույնատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p><u>Թեմա 6.</u> Արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկայի նպատակը, ինդիկները, առանձնահատկությունները և հետազոտության մեթոդները: Հիվանդություն (վնասվածք, թունավորում): Անոթազարկի հաճախականության չափումը: Արյան ճնշման չափումը:</p> <p><u>Թեմա 7.</u> Հիվանդի (վնասվածքով, թունավորված) հետազոտությունը և ախտորոշումը: Արյունահոսություն, առաջին բուժօգնությունը: Արյան տեղային արյունահորդում: Դեղանյութի զետեղումը դեղանոթից ներարկիչի մեջ: Դեղանյութի ենթամաշկային ներարկումը: Դեղանյութի ներմկանային ներարկումը: Դեղանյութի ներանոթային ներարկումը:</p> <p><u>Թեմա 8.</u> Բազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Նախաբազուկի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ձեռնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հողապոկում (հողապոկախտ): Բազուկի վերքակապումը: Նախաբազուկի վերքակապումը: Ձեռնաթաթի վերքակապումը:</p> <p><u>Թեմա 9.</u> Ազդրի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Սրունքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ոտնաթաթի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Ազդրի վերքակապումը: Սրունքի վերքակապումը: Ոտնաթաթի վերքակապումը:</p> <p><u>Թեմա 10.</u> Գլխի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կրծքավանդակի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Որովայնի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Գլխի վերքակապումը: Կրծքավանդակի վերքակապումը: Որովայնի վերքակապումը:</p> <p><u>Թեմա 11.</u> Ողնաշարի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Կոնքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Թունավորում, առաջին բուժօգնությունը:</p> <p><u>Թեմա 12.</u> Տարբերամարմնամասանույնատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Տարբերամարմնամասատարբերատեսքի վնասվածք, առաջին բուժօգնությունը: Բազուկ-թիակ-անրակային հողի վերքակապումը, բազուկ-նախաբազուկային հողի վերքակապումը, նախաբազուկ-ձեռնաթաթային հողի վերքակապումը: Կոնք-ազդրային հողի վերքակապումը, ազդր-սրունքային հողի վերքակապումը, սրունք-ոտնաթաթային հողի վերքակապումը, մարմնի ջերմաստիճանի չափումը:</p>
<p>Գնահատման մեթոդները և չափանիշները</p>	<p>Գնահատումը կատարվում է ըստ բուհում գործող «Ուսանողների գիտելիքների ստուգման, գնահատման և հաշվառման կանոնակարգ» (ընդունված ՎՊՀ-ի գիտական խորհրդի կողմից</p>

Գրականություն	30.06.2022թ.),
	<p>Պարտադիր-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В.И.Покровский. Популярная медицинская энциклопедия. 1989 2. А. Воробьева. Учебное пособие для подготовки медицинский сестер. 2001 3. Ա. Ն. Մուրատով . Վիրաբուժություն և հիվանդների խնամքը , 1989 4. Գ. Ստամբուլցյան , " Ներքին հիվանդություններ " , 2000 5. Ս. Մինասյան , Առողջագիտություն , 2008 6. Օ. Ջուհարյան , Կենսագործունեության անվտանգություն , 2005 7. А. Воробьева. Справочник практического врача. 2000 8. Վ. Ս. Մադոյան, Լ. Վ. Եդոյան, Մեթոդական ցուցումներ բժշկագիտության հիմունքներ և առողջության պահպանում ու արտակարգ իրավիճակներում առաջին բուժօգնություն առարկաների գործնական պարապմունքների վերաբերյալ, 2018 <p>Լրացուցիչ-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Կարմիր խաչ, Առաջին օգնության հիմունքներ, 1999 2. Վ. Մադոյան , "Մեթոդական ցուցումներ բժշկագիտության հիմունքներ առարկայից " , 2000 3. Е.А.Федина. Справочник провизора – консультанта. 2005 4. Է. Ս.Գաբրիելյան , Ֆարմակոլոգիա, 1998 5. Վ. Ա. Աբովյան , Առաջին օգնություն / հանրամատչելի ձեռնար/, 2012